

Foreldres autoritet og ungdoms selvstendighet

Hilde Lidén

Reaksjonene på hvordan innvandrerforeldre kontrollerer unge jenters liv, har vært godt mediestoff, og vurderingene av deres autoritære form blir sammenliknet med vestlige liberale ideer om oppdragelse. Kulturell fristilling og det «å skape seg selv» symboliserer ungdoms selvstendigjøring, mens kontinuitet og tradisjon blir noe som den etniske majoriteten tillegger «de andre». Hva vi legger i begrepene autonomi og autoritet, og hvordan ungdom gjør seg mer selvstendige, blir gjerne tatt for gitt. Artikkelen vil gjennom å analysere to caser diskutere trekk ved hvordan foreldre oppnår autoritet og ungdom gjør seg selvstendige i praksis. Analysen viser at selvstendighet også blant majoritetsungdommen ikke nødvendigvis innebærer brudd, men sosial og kulturell kontinuitet generasjoner imellom.

De siste års diskusjoner om innvandrerungdom og deres rettigheter aktualiserer det ambivalente forholdet mellom foreldres autoritet og ungdommers autonomi. Bildet som er skapt i media, er at innvandrerforeldre kontrollerer døtrene for mye og sønnene for lite. Vurderingene gjøres ut fra en forståelse av at det å øke sin selvstendighet og å kunne ta egne avgjørelser er både riktig og naturlig. Dette blir oppfattet som det «normale» som vi vurderer «de andre» foreldrene opp mot. Men hva kjenner egentlig denne for oss «naturlige» måte å gjøre seg selvstendig på? Hva er innholdet i familierelasjonene som tenåringene gjør seg selvstendige gjennom, hvordan forhandler de med foreldrene om større frihet, og i forhold til hva? Hva legges i begreper som *autoritet*, *autonomi* og *frihet* når disse skal gjøres om til praksis, og vil autonomibestrebelse være klasse- og kulturspesifikke?

Spørsmålene som reises, handler ikke bare om ungdoms løsrivelse, men om hva slags sosial og kulturell formidling som videreføres i sosialiseringen. Min tese er at jo mer barn og unge velger å gjøre det som forventes av

dem, jo større frihet opplever de at de har. Velger de selv det «fornuftige» innenfor grensene som settes for dem, opplever de at de gis tillit, og at foreldrene er lite kontrollerende. Selvstendighet knyttes på denne måten til kontinuitet mer enn brudd mellom generasjoner, men det er bruddet som understrekes i modernitetsteorier. Forståelsen av det autonome individ understøttes av teorier der løsrivelse og individualisering oppfattes som et selvfølgelig resultat av det å vokse opp i et postmoderne samfunn (Ziehe 1989, Giddens 1990,1991, Frønes 1995, Frønes og Brusdal 2000, Beck og Beck-Gernsheim 2002). Disse teoriene har et høyt abstraksjonsnivå og bidrar i liten grad til å konkretisere praksiser og utfordre forståelsen av det «naturlig» ved ungdoms selvstendigjøringsprosjekt. Dette er forståelser som understøttes både i psykologisk og sosiologisk forskning om ungdom (Gillies 2000). I en litteraturgjennomgang påpeker Gillies (2000) at det meste av den forskning som er gjort innen begge disse tradisjonene, har et normativt og vestlig-liberalt utgangspunkt som reflekterer en individualistisk ideologi der utviklingen fram mot økt autonomi tas for gitt.

Det er imidlertid grunn til å være kritisk til en slik framstilling av autonomi. Er det så sikkert at selvstendighet nødvendigvis innebærer uavhengighet og brudd, eller er tilknytning og kontinuitet også en del av bildet? Om vi bruker teorier som ikke bare tar fatt i det kognitive nivået av erfaringer og identitet, men også forståelser av hvordan kunnskap setter seg i kroppen, i tanker og væremåter som langt på vei er ubevisste, og som utgjør noen trege felt i de kulturelle læreprosessene mellom generasjoner, vil kanskje andre sider av selvstendigjøringsprosessen bli tydeligere (Bourdieu 1977, 1999, Merleau-Ponty 1994, Connerton 1989, se også Lidén 2000)? Og er det snakk om å gi nytt innhold til, mer enn å fristille seg fra, relasjoner og tradisjoner? Selv om kontinuitet understrekes, vil denne hele tiden være i endring. Det er dermed ikke snakk om direkte tilegnelse, men situasjonsbestemt bruk av kulturell ballast. Familien er dessuten ikke den eneste arena for kunnskapstilegnelse og fortolkning, og det er nettopp hvordan de unge skaper sammenheng i erfaringer fra ulike arenaer som skole, medier, fritidsaktiviteter og familieliv, som er viktig å gripe. Interesser, forståelser og framtidsideer foregår dessuten ikke uavhengig av den sosiale posisjon som familien har i samfunnet. Det relasjonelle ved selvstendigjøringsprosessen vil dermed bli vektlagt.

Jeg bruker to caser som utgangspunkt for på denne måten å få fram det prosessuelle og sammensatte ved familierelasjonene. Casene er valgt fordi de får fram essensielle trekk slik de har utkrystallisert seg i analysen av datamaterialet under ett. Framstillingen baserer seg på et forskningsprosjekt om *Ungdom og hverdagsmakt*. Datamaterialet består av intervjuer med 37 ung-

dommer i alderen 15–18 år. Av disse er 17 intervjuet etter flere måneders feltarbeid i en 10. klasse ved en ungdomsskole i en drabantby i Oslo, 10 av intervjuene er gjort med 10.-klassinger ved en ungdomsskole i en stasjonsby. De resterende intervjuene er gjort med ungdommer knyttet til ungdomsråd og ungdomsklubber i Oslo hvor jeg har gjort feltarbeid. Det er flere grunner til at jeg har valgt de to 15 år gamle jentene Aysha og Johanne som caser. De representerer på hver sin måte relasjonelle erfaringer som mange av informantene beskriver, og framstiller dem i en fortettet og velartikulert form. Et poeng har vært å få fram hvordan de selv formulerer seg, og hvilke begreper de bruker for å tydeliggjøre hvordan dominerende diskurser former deres framstilling, samtidig som det de legger i begrepene og erfaringer de refererer til, kan være forskjellig. Gjennom feltarbeidet fikk jeg mer detaljert kjennskap til deres hverdag og sosiale liv, noe jeg har brukt for å fortolke framstillingen de ga i intervjusituasjonen. Umiddelbart kan de ulike familietypene de vokser opp i, Johanne som skilsmissebarn uten søsken, Aysha som nest eldst i en stor søskenflokk og utvidet familie, gjøre dem mindre egnet til en sammenliknende fortolkning. Valget kan på den andre side understreke forskjeller i erfaringene som familieform og familiestørrelser gir. I intervjuene ble tyngdepunktet i beskrivelsene de hadde av foreldre, søsken og venner litt forskjellig. Johanne beskriver inngående forholdet hun har til moren og faren, mens i samtalen med Aysha blir også søstrene hennes sentrale, i tillegg til hennes identifisering med foreldrenes kulturelle tradisjoner og dilemmaene hun opplever på grunn av ulike forventninger hjemme og på skolen. Dette er i seg selv et poeng når autonomibestrebelse skal diskuteres.

Johanne: Jeg kjører kanskje litt for mye mitt eget løp

Johanne er enebarn. Foreldrene skilte seg da hun var seks år. Faren har en universitetsstilling, og moren er utdannet brukskunstner og jobber i tillegg deltid som sykepleier. Begge har leiligheter i et rehabilitert boligområde. Johanne bor mest hos faren, hos moren er hun én hverdag i uka og tre helger i måneden. Slik har det vært siden foreldrene skilte lag.

Johanne opplever at hun har en stor grad av frihet, og at foreldrene er lite kontrollerende. Etter skolen har hun ofte leiligheten for seg selv, hun har av og til venner på besøk, men liker også å være alene og tegne eller gjøre lekser til høy musikk. Hun trener aerobic én dag i uka og stikker innom fritidsklubben en gang imellom, ikke minst for å prate med dem som jobber der. Om kveldene er hun sammen med venner, som oftest sitter de hjemme hos noen og prater. Middag ordner hun av og til selv, men som

oftest spiser hun sammen med faren, og han liker at hun har med seg venner hjem. Tilværelsen gir henne en følelse av at hun er ansvarlig for egne handlinger, også for det hun ikke får gjort, for eksempel i forhold til skolearbeid. Men når Johanne beskriver dagene sine, er det mange avgjørelser og rammer som allerede er satt som bestemmer tilværelsen hennes, som når hun beskriver avtalen om hvor hun bor når:

Nå kan jeg bestemme litt mer selv. Men jeg bestemmer ikke selv, egentlig. Men det går an å forandre litt. (...) Helst ville jeg bare hatt det sånn at jeg kunne komme og gå når jeg ville. Men da hadde det vært ganske vanskelig for dem å forholde seg til det.

Bestemmelsene gjøres forståelige ved at hun er del av et fellesskap der man er avhengig av hverandre og har forpliktelser også overfor dem som man ikke bor sammen med. Noen områder tar hun for gitt at foreldrene bestemmer over, mens på andre områder er det en selvfølge at hun selv kan ta avgjørelsene. Det er bestemmelser i brytningsflaten mellom disse selvfølgelige ansvarsområdene som gjøres til tema for forhandlinger. Hvordan de kommer fram til enighet her, former opplevelsen av selvstendighet. Johanne erfarer at foreldrene har ulike måter å sette grenser på. Faren er tydeligere i forhold til hva han forventer. Han definerer et klokkeslett hun skal være inne til. Som oftest er ikke dette noe problem fordi hun kommer hjem i god tid før avtalt innetid. Om hun blir for sein, er det dessuten bare å ringe og si ifra. Hos moren avtaler de for hver gang, det kommer an på hvor hun skal, og hvem hun er sammen med.

Altså, hun liker ikke om jeg går ute hele natten for eksempel, men det viktigste er at jeg tar følge med noen andre hjem, sånn at jeg ikke – det skjer noe med meg på gaten. Det er mamma redd for, da. Og jeg er enig med mamma. Jeg mener at jeg har såpass vett at jeg vet at jeg ikke skal komme hjem kl. 4 om natten. Det er ikke noe problem, sånn sett.

Moren lytter stort sett til argumentene og føyer seg når Johanne har gode begrunnelser for noe hun vil. Johanne opplever at hun har nesten for stor innflytelse:

Jeg har kanskje litt sånn at jeg kanskje får litt dårlig samvittighet for mamma, fordi at jeg føler at jeg kanskje kjører litt for mye mitt eget løp. Fordi – altså pappa sier mer klart ifra. Der kan vi diskutere.

Men mamma tøyer seg litt mer. Hun lar seg presse, rett og slett. Men altså, jeg vil ikke si at jeg sjefer hjemme, for det er vel ikke jeg som styrer. Men – vi hadde et oppgjør i høst. Det er bedre nå da.

Kommunikasjonen med moren har en litt annen form enn den hun har med faren. Moren aksepterer argumentene hennes i nesten for stor grad, men samtidig maser hun mer. Hun syns at Johanne må skjerpe seg, for eksempel rydde etter seg og ikke sitte i telefonen så mye som hun gjør. Moren kommenterer ting og er oppgitt, men er samtidig forståelsesfull og lager ingen faste regler. Faren, derimot, setter klare regler som innetid og det å ta ut av oppvaskmaskinen, men det er mye han ikke bryr seg med. Når hun argumenterer overfor faren, bruker han motargumenter som hun stort sett syns er relevante, selv om hun ikke alltid er enig i dem. Hun må dermed argumentere godt for sine egne standpunkter, og det er en trening hun egentlig setter pris på. Selv om oppgjøret de hadde høsten før, var ubehagelig, ble foreldrenes forventninger og hennes egne vurderinger uttalt eksplisitt, noe som gjorde forholdet bedre i ettertid. Hun liker å få litt motstand.

Det er ikke bra å være nikkedukke eller at andre i familien er det heller. Men sånn ... man må stå på sitt, men at man også kanskje kan føye seg for andre. Og det er jo ikke sånne ting som for eksempel at jeg vil ha en jakke som går over navlen eller ikke som diskuteres mest. Altså, med pappa så diskuterer jeg litt mer viktige ting. Pappa er sånn politisk engasjert og sånn. Og da blir jeg litt det også. Jeg følger ikke så veldig godt med på nyhetene egentlig, men jeg får vite ganske mye av det pappa holder på med. Så det gjør kanskje at jeg blir litt interessert i det han holder på med.

Kontakten hun har til faren, bygger ikke bare på en omsorgs- og foreldre-relasjon, men også på at hun opplever han som en person engasjert i jobb og politikk. Dette gjør ham til en mangefasettert person og ikke bare til pappa. Moren respekterer hun også ut fra det hun får til som kunstner og oppmerksomhet andre gir henne, men moren er ofte sliten, er uten overskudd og klager over det. Moren trenger henne som en hun kan snakke med. Morens følelsesmessige tilknytning til henne oppleves krevende. For Johanne innebærer dette en fortrolighet som hun ikke alltid kan møte. Oppmerksomheten hun får, kan bli for stor.

Jeg savner søsken på én måte, at foreldrene ikke bare fokuserte på meg. At de også fikk en annen å bry seg om. At da hadde kanskje jeg

sluppet litt unna noen ting, da. Da kunne de skyldt litt på en annen enn meg. Hvis jeg hadde hatt en eldre, som hadde feilet før meg.

Det nære forholdet til foreldrene gir henne innsikt i deres tilværelse og sårbarhet, og hun føler seg ansvarlig overfor dem. Dette gir henne en tveegget posisjon: Hun kjenner til knepene som kan gi henne den friheten hun ønsker, men hun må samtidig bekrefte at hun er ansvarlig. For å bevise at de kan stole på henne, setter hun også grenser selv for egne handlinger.

Du kan si at jeg har et ganske åpent forhold. Men det er mye som de ikke får vite. Men jeg mener at sånn som – jeg – de vet at jeg har prøvd røyk og sånn ... Men altså, jeg vil ikke legge til meg den vanen. Men det er en del de ikke vet også. Men jeg friker jo ikke ut sånn ... veldig, på en måte ... Altså ... altså de er kanskje litt naive. De stoler nok veldig på meg. Noen ganger er det plagsomt. De har fått et litt annet bilde av meg enn det jeg kanskje egentlig er da. Men vi har – altså sånn – jeg snakker ganske åpent om det meste.

Johanne kjenner godt grensene foreldrene setter i forhold til alkohol, røyk og narkotika. Hun vet også at de godtar at disse grensene til en viss grad er fiktive, og at det i ungdomsmiljøet foregår en viss utprøving. Dette oppfattes både av foreldrene og Johanne som en del av den løsrivelsesprosessen som ungdom må gjennomgå. For Johanne er det viktig å markere seg som selvstendig ved å ta ansvar for seg selv, og hun gjør det ved «ikke å frike ut for mye». Foreldrenes dilemma med at de både skal sette moralske grenser og se gjennom fingrene med at grensene brytes, løses ved at de stoler på at Johanne selv greier å balansere dette. Kontrollen ligger i forventningene om fortrolighet. Foreldrene er opptatt av å få innsikt i hva hun tenker og gjør. Gjennom oppveksten har de bygd opp en forståelse av henne som person ved at de deler tanker og følelser, ritualene med å spørre ut og lytte bygges inn som en del av hverdagen. Denne kunnskapen oppfatter hun ligger som basis for deres vurderinger av den frihet hun får.¹ Johanne har på sin side forstått hvor grensen for deres tillit går. For å få et stort nok handlingsrom i forhold til jevnaldrende og nye erfaringer føler hun at hun er nødt til å kontrollere hva hun forteller. Dermed bygger foreldrene på et bilde av henne som ikke helt stemmer. Det gjør at hun selv får dårlig samvittighet og må balansere mellom lysten til å prøve ut nye ting og konsekvensene det kan få for tillitsforholdet og hennes egen samvittighet. På denne måten har foreldrene indirekte stor innflytelse på henne.

Foreldrene bruker således en personorientert og indirekte kontrollstrategi, en velkjent form for kontroll innen middelklassefamilier slik de er

beskrevet i andre studier (Bernstein 1975, Brannen 1996). Dette er en form for autoritet som må oppnås og stadig bekreftes, og som bygger på et sårbart fundament av tillit og lojalitet (se Hennem 2002). Johannes fortelling viser hvordan sosialiseringen internaliserer forståelser som gjør at hun selv velger å gjøre det som forventes av henne. Hun understreker at det er hennes valg og ikke valg som gjøres ut fra plikt, hun har stor grad av frihet så lenge hun lager seg et stort nok handlingsrom uten å bryte tilliten til foreldrene. Hun har selv ansvaret for å holde denne balansen, noe som bidrar til å disiplinere henne. Jo mer selvdisiplin hun har, desto større følelse av frihet og individualitet får hun.

Jeg er jo ganske pliktoppfyllende, da. Så det vil jo si at de har mer å si. Og jeg gjør jo ikke det jeg ikke bør. Og jeg gjør ikke det som – altså hvis ... kanskje noe de er bekymret for meg for, men det vil ikke jeg si går ut over andre, ikke sant. Så jeg hjelper meg selv da, når jeg dummer meg ut og ... Så jeg tar konsekvensene av det selv.

Johanne forteller om en forhandlingsfamilie uten store kontroverser. Foreldrene har indirekte kontroll ved at hun har internalisert en viss selvdisiplin. Hun forholder seg til grensene som foreldrene setter, og hun opplever at hun har seg selv å klandre om hun ikke mestrer forventningene hun og andre har til henne. Siden hun vanligvis ikke utfordrer betingelsene som settes for hennes handlefrihet, gir dette henne en følelse av at det er hun og ikke foreldrene som har kontrollen. Foreldrenes forventninger om at hun skal gjøre lekser og følge opp skolearbeidet, ser hun i liten grad som plikt, men noe hun selv velger å legge vekt på. Hun har planer om å ta høyere utdanning, hun greier seg ganske bra og liker å få positiv tilbakemelding. Hun liker å diskutere i timene på skolen og når hun er sammen med venner. Blant venner er hun kjent for å ha egne meninger, hun reagerer sterkt på urettferdighet og rasisme. Meningene bare er der plutselig, men hun antar de likevel har en sammenheng med det hun har pratet med foreldrene og vennene om.

Siden hun kjenner foreldrenes synspunkter ganske godt, kan hun bruke argumenter som hun vet de godtar når hun skal gjøre avtaler hjemme. Dermed blir det sjelden til at de krangler. Overfor venner må hun forsvare seg når hun ikke blir med på ting som for eksempel å prøve ut rusmidler eller være lenge ute. Hun må argumentere for grensene hun setter for seg selv, men dette gjør også at hun opplever seg selv som selvstendig og annerledes enn de andre. Heller ikke venner skal fortelle henne hva hun skal gjøre. For Johanne er det viktig «å være seg selv». På denne måten bekrefter hun sin egen individualitet ved å beherske balansen mellom å være lydhør for and-

res forventninger og å ta selvstendige valg. Stort sett opplever hun at hun selv har styringen, at hun har en frihet til å velge. Men går man tettere på, er valgene vevet inn i tette relasjoner og gjensidige forpliktelser og bekreftelser.

Tilliten mellom henne og foreldrene bygger på opplevelsen av likeverd. Dette er nært knyttet til følelsen av å bli tatt på alvor og lyttet til.

Jeg er nok ganske vant til å snakke med voksne. Det er jeg nok. Jeg har alltid vært fornærmet hvis de ikke har tatt meg på alvor. Og jeg har vært vant til å snakke med voksne og diskutere og sånn. Og har alltid kommet til orde. Det har med respekt å gjøre.

Johanne forventer å få bekreftelse som et barn med egne meninger og vilje. Hun har vokst opp i en rettighetsorientert familie, og forventningene om likeverd er knyttet til andres aksept av henne som selvstendig individ. Hennes individuelle posisjon underbygges også av at hun plasseres i sentrum av et fellesskap som vedlikeholdes på tross av forskjellig bopel. Familielivet gir henne en enestående plassering og en brobyggende funksjon, hvor hierarki og kontroll underkommuniseres for å sikre gjensidighet og nærhet i relasjoner.

Hennes selvforståelse er at hun er en person som selv tar hånd om egen tilværelse. På denne måten framstår hun som autonom, samtidig som hun fortsatt er økonomisk og omsorgsmessig avhengig foreldrene.

Framstillingen Johanne gir av sine familierelasjoner, formidler mangetydige og motsetningsfulle forventninger og forståelser. Det er imidlertid selvstendighet som vektlegges, selv om relasjonene også formidler gjensidighet, avhengighet, kontroll og tilpasning. I motsetning til mer direkte former for autoritet og disiplin passer en forståelse av selvstendighet basert på indirekte kontroll, bedre med ideen om å «være seg selv». I refleksjonene Johanne gjør om hvem hun er som person, vil det å markere seg som selvstendig være å markere forskjell til foreldrene så vel som til kamerater og andre voksne. Autentisitet knyttes til det «å finne seg selv», noe som understreker uavhengighet og diskontinuitet. I en studie av verdiendringer i det norske samfunnet og hvordan dette er knyttet til familierelasjoner, har Marianne Gullestad påpekt at overgangen fra å være «til nytte» til å være «seg selv» ikke bare handler om verdiendringer, men også endringer i relasjonene hvor verdiene overføres (Gullestad 1996, se også Collier 1997). Begrepet *grensesetting* er blitt en måte å snakke om voksnes autoritet på som begrunnes ut fra barns behov. Som Marianne Gullestad har påpekt, er ideen om *grensesetting* at barn trenger grenser som strukturerer vaner, tid og rom for å utvikle sine potensialer som individer. Dette gir noen rammer som barnet kan oppleve seg fri innenfor (Gullestad 1997). Forventningene

som stilles til barn og unge, er at de skal være fleksible og tilpasse seg andre folk og kontekster, men uten at de gis direkte ordrer med utgangspunkt i et rigid makthierarki som forlanger underkastelse (Gullestad 1996). Går valgene ut over grensene de gis, blir de imidlertid avvist.

For oppdragelsen er *selvstendighet* en målestokk for en vellykket foreldreinnnsats (Hennum 2002). Den er en normativ verdi som definerer den normale ungdom. Også Tian Sørhaug har understreket at relasjoner mellom foreldre og ungdommer i vårt samfunn bekreftes ved at man overkommuniserer og legitimerer brudd, mens man underkommuniserer kontinuitet (Sørhaug 1996). I det hverdagslige foregår det en reproduksjon av basale familieerfaringer, men denne kontinuiteten blir i liten grad erkjent. Dette skjer blant annet fordi avhengighet av andre og i særlig grad av foreldrene oppfattes som noe umodent og er lite verdsatt. Underkommunisering av avhengighetsrelasjoner gjelder ikke bare ungdommer. Individuell autonomi er et grunnleggende premiss og en sentral verdi i den nordiske velferdsstaten så vel som i demokratiforståelser. Individuell autonomi oppfattes da gjerne som uavhengighet hvor det relasjonelle ved autonomibegrepet nedtones.

Hva slags konsekvenser har de normative ideene der brudd, og ikke kontinuitet, oppfattes som det normale når majoriteten vurderer innvanderers familierelasjoner? Hva kjennetegner relasjonene i Ayshas familie?

Aysha: Jeg mener det må være likestilling

Aysha er nest eldst i en søskenflokk på seks. Hun er født i Oslo. Faren kom til Oslo fra en landsby i Punjab på slutten av 1970-tallet. Aysha forteller: «Faren min kom her på min alder. Det var på grunn av at faren hans arbeidet her. Så gikk han på ungdomsskole og begynte å jobbe. Så giftet han seg, og så kom mamma.» Nå har faren en egen butikk. Moren hjelper ham av og til, men hun er mest hjemme. Da Aysha var sju år, reiste de til Pakistan og ble der i ett og et halvt år. De hadde planlagt å bo der lenger for at barna skulle lære seg urdu både skriftlig og muntlig. Foreldrene opplevde imidlertid at det var for utrygt i storbyen de slo seg ned i, og at barna ville få bedre skolegang i Norge.

Familien har mange slektninger i Oslo, og de holder nær kontakt med familie og venner både i Oslo, i andre europeiske byer og i Punjab. Aysha bor i et hushold som også omfatter farens søster og yngste bror. Bestemoren bor der også periodevis. Faren er aktiv i den islamske menigheten de tilhører, og de har ofte besøk hjemme. Når de har besøk, hjelper Aysha og søstrene moren og tanten med å lage mat og servere mennene som sitter i

stua. Etterpå sitter de på kjøkkenet og prater. Disse stundene er det hun liker best. Hjemme snakker de norsk søsknene imellom, men urdu med de voksne. Moren forstår, men snakker ikke selv norsk. Jeg spør hva slags språk de snakker rundt middagsbordet. Hun svarer: «Når vi spiser, så har vi ikke lov å snakke. Vi er vant til å være stille.»

Om kveldene pleier Aysha å sitte sammen med de to eldste av søstrene sine og prate og se video. Spesielt liker de å se indiske filmer. Hun tar del i det daglige husarbeidet, resten av tiden bruker hun til lekser. Det siste året på ungdomsskolen har vært krevende, de har mye skolearbeid, og hun føler seg ofte utslitt.

Jeg har jobba med prosjektarbeid veldig lenge. Jeg jobber av og til på lørdager og søndager, det blir for mye, jeg får ikke hviledager. Jeg vil gjøre det fortrest mulig ferdig. Jeg planlegger litt dagene framover. Fredag skal jeg gjøre det, lørdag skal jeg gjøre det, og søndag det. Av og til, men av og til blir det mye – da har jeg gledet meg hele uka til å få helg, så får jeg alle de prosjektene foran meg, så blir jeg helt utslitt. I det siste har det vært for mye jobbing i helgene.»

Lekser opptar mye av tiden hennes, og selv om hun planlegger innsatsen, opplever hun ofte at forpliktelsene tar overhånd og bestemmer over henne. Skolearbeidet er forbundet med en følelse av utilstrekkelighet på flere måter. Hun har ikke kontroll over innsatsen den krever. Dessuten har hun helt siden hun var liten, planlagt å ta legeutdanning. «Jeg ønsket å bli lege, lege, lege. Men så gikk det over, for jeg vet jeg ikke har gode nok karakterer. Så derfor vil jeg bli helsesekretær.» Arbeidsinnsatsen gir henne ikke den uttellingen hun gjerne ville. Dette bidrar til å gjøre henne utmattet.

Etter skoletid er Aysha som oftest hjemme. Da hun var 14 år, sluttet hun å gå på koranskolen. Hun hadde da lest Koranen flere ganger igjennom. Hun har også lært å lese urdu. Så en dag orket hun ikke lenger å dra til byen hver dag. De andre som tok koranundervisning sammen med henne, var mye yngre enn henne. «Jeg klarte det ikke, liksom. Jeg hadde ikke så masse å gjøre av lekser som nå, men jeg kunne like gjerne slutte. Jeg var helt utslitt, så jeg repeterte det samme om og om igjen, så jeg mente at i stedet for at de skulle sende meg dit, kunne jeg like godt jobbe litt med skolen. Litt med urdu. Men moren min var uenig med meg. Så da fikk jeg bestemme.» Hun forklarer det med at fordi det skjedde så mye i familien på den tiden på grunn av sykdom, la de ikke merke til at hun uteble noen ganger. Da de oppdaget det, hadde de ikke overskudd til å argumentere med henne og godtok avgjørelsen hennes til slutt selv om de var uenige.

Aysha vokser opp i en familiesentrert hverdag der barnas gjøremål innveves i de voksnes oppgaver. Med en stor familie blir hjemmet folksomt med mange praktiske gjøremål og samvær med søsken, foreldre og andre voksne. Ayshas familie ønsker å videreføre tradisjoner knyttet til etnisk bakgrunn og religion, samtidig som de verdsetter rettighetene som det norske velferdssystemet gir dem. Faren, som selv har hatt sin skolegang og ungdomstid i Oslo, har et sammensatt forhold til majoritetssamfunnets verdier. Foreldrene er velkjent med diskusjonene om kjønn, likhet og selvstendighet formidlet gjennom media og skolen. Foreldrene er stort sett lite formanende overfor Aysha, men de har klare forventninger om at hun og søstrene skal holde seg innenfor det som er sømmelig for unge jenter. «Pappa sier at bare dere gjør ordentlige ting, så dere vet hva dere driver med, så dere ikke ødelegger livet deres, så kan dere bestemme.» Forventningene om ærbarhet er knyttet til foreldrenes tillit til at de tar fornuftige valg. Hun får lov til å gå på skolefester, men hun og venninnen hun har på skolen, liker ikke slike fester. Hun har dessuten sjelden tid til å gå ut, venninnen treffer hun derfor mest på skolen. Om sommeren er hun ute og spiller ball med søsknene, og hun går gjerne på kjøpesenteret i nærheten med søstrene for å gjøre innkjøp. Men som oftest er hun hjemme.

For Aysha er realiseringen av økt selvstendighet og interesser nært knyttet til relasjoner innenfor familien og til det store sosiale nettverket de er knyttet til. Hun oppfatter ikke skolefestene, ungdomsklubben og det å drive gatelangs med klassekamerater som tiltrekkende aktiviteter. De er ikke relevante alternativer til fellesskapene hun allerede er en del av, og bekjente hun møter gjennom religiøse høytider eller sosiale begivenheter som reiser og bryllup. Anerkjennelsen av henne som individ er knyttet til forventninger som stilles til henne som ung jente og kvinne i familien, som muslim og i forhold til familiens status utad. Ved å orientere seg mot familien og deres felles sosiale nettverk unngår hun å utfordre grensene for anstendighet og å utsette seg for forventninger fra klassekameratene som hun ikke kan innfri. Hennes identifisering og tilhørighet er dermed knyttet til religiøse og kulturelle grensemarkeringer, som hun bruker på en slik måte at det bekrefter henne som en selvstendig og moderne norsk-pakistaner.

Jeg liker mest å gå med pakistanske klær, siden jeg føler meg fri i de klærne. For jeg syns disse (bukse og genser) er for stramme inntil meg, jeg vil gå med mine kulturelle klær, og det gjør jeg om sommeren, men det får jeg ikke lov til om vinteren. Mora mi mener det blir for kalt for meg, men jeg vil egentlig gå med dem, for det er mer fritt å gå med dem. At jeg går med vanlig bukse og genser, det syns hun er greit, og

det syns faren min også. Men jeg vil gå med mine egne klær, for da kan jeg bevege meg fritt. Jeg er ikke så opptatt av moten, akkurat, siden jeg har mye annet å gjøre enn å tenke på det. Men på fester og i bryllup og sånn, da går jeg i pakistanske klær. De er skikkelig fine, for det meste kjøper jeg sko også fra Pakistan. For da får jeg sånne fine sko, her får man ikke sånn. Sånne sommersko. Sko som en kan gå fritt i.

Jeg har en del pakistansk tenkemåte og – en del norsk tenkemåte – for jeg har jo bodd her også. Jeg mener det må være likestilling. Mellom kvinner og menn. Ikke stor forskjell – at jenter må gjøre sånn og gutter sånn. Men jeg syns det er helt greit at jenter går med shalween, det er greit at gutter går med pakistanske klær også. Det er deres valg.

Når Aysha snakker om seg selv, bruker hun begreper som *kultur* og *ulike kulturelle tenkemåter*, å *føle seg fri*, *valg*, å *være seg selv*, *likestilling*. Hun bruker klær som en måte å underbygge sin personlige identitet på, klær er viktige i hennes selvpresentasjon og forståelse av hvem hun er som person. Hun opplever frihet når hun kan bruke sine etniske klær, opplevelsen av å føle seg fri er knyttet til løstsittende klær, til en annen type bevegelse, men også til en estetikk som hun føler seg kompetent i forhold til og deler med de personene som er viktigst for henne. Hun føler seg derimot innestengt i norske vinterklær og mindre på høyden i forhold til klassekameratenes distinksjoner når det gjelder moter og væremåter. Hennes forsøk på «å finne seg selv» kommer blant annet fram ved at hun bruker hodetørkle, *hijab*.

Jeg begynte å gå med sjal for ikke så lenge siden. Jeg hadde et sjal liggende, og en dag begynte jeg å gå med det. Jeg begynte i tiende, etter fotograferingen. Jeg har ikke tenkt å gå med det videre, det blir for stort valg. Liksom. Å gå med det. Jeg skjønnte ikke hvorfor jeg begynte. De fleste spurte meg: «Hvorfor går du med det?» Jeg vet ikke helt, jeg fikk bare lyst plutselig. Men egentlig har jeg alltid hatt lyst til det. Men søsteren min i åttende, hun går ikke med sånn, og ikke store-søsteren min heller. Og ikke lillesøsteren min. Det er bare jeg som går med sjal i familien min. Når jeg går fra skolen, er jeg helt utslitt, og det og med håret helt svett under, liksom, det blir jeg helt utslitt av, og på hjemveien så pleier jeg å ta det av. På skolen tar jeg det ikke av, for da vil de si: «Hun der er bare sånn tradisjonell, prøver å være det.» Derfor tar jeg det ikke av. Men i gymtimer og sånn. Da tar jeg det av, for ellers stinker det, og ingen vil være nær meg og sånn. Nå tenker jeg ikke å gå med det lenger. Det blir for mye svette og sånn.

Å bruke *hijab* var en impulsiv avgjørelse. Kanskje skolebildet aktualiserte refleksjoner over hvordan hun ble oppfattet av klassekameratene i forhold til hvem hun selv ønsker å framstå som? Det lå ikke noe press hjemmefra om å bruke hodetørkle. Ingen av de andre søstrene hennes bruker *hijab*. Da hun først hadde tatt på seg skautet, oppdaget hun at valget var mer alvorlig og innebar noe mer enn det hun kunne ta ansvar for på det nåværende tidspunktet. Å bruke *hijab* var et uttrykk for hennes identifisering både med sin religiøse og etniske forankring. Oppmerksomheten var en større offentlig erklæring av en religiøs identitet enn hun var forberedt på. Det krevde en klarhet i standpunkt og begrunnelse overfor seg selv som hun ikke var klar til å gi. Beskrivelsen av å bli svett kan kanskje forstås i overført betydning som det presset som ligger i det synlige utsagnet hun som en ellers sjenert jente uttrykte. Aysha beskriver imidlertid ikke dette presset – som grunn for å slutte med sjalet bruker hun det fysiske ubehagelige ved å føle seg svett og være redd for å lukte vondt. For å tåle ubehaget det gir, må hun være godt motivert, noe hennes impulsive beslutning ikke var. Men avgjørelsen om å slutte med *hijab* er ikke enkel. Det går en hårfin grense mellom å få aksept av de andre muslimske jentene i klassen for å bruke *hijab* som et dyptfølt uttrykk for en autentisk religiøs orientering, og å bli oppfattet som en som pretenderer en slik identitet.

Hvor grensen går for hennes og foreldrenes avgjørelsesmyndighet, og hvilke områder det oppstår diskusjoner på, bestemmer følelsen av selvstendighet. Aysha mener hun stort sett kan bestemme når det gjelder klesdrakt, lekser og fritid. Hun gjør ikke alltid som søstrene sine, hun har sine meninger og argumenterer for dem. At avgjørelser er gjenstand for diskusjon, er med på å forme forståelsen av henne som selvstendig person. Mye av hverdagen bestemmes av familiens rutiner som foreldrene har en mening om hvordan bør være, for eksempel at de ikke skal snakke under måltidet. Større avgjørelser tas opp med foreldrene, og foreldrene har et avgjørende ord. De er enige om at hun skal ta videre utdanning. Ekteskapsinngåelse, derimot, er det forventet at foreldrene har ansvaret for. Slik hun ser det nå, er det opp til dem å ta initiativet om når og hvem som er aktuelle kandidater, men Aysha forventer å ha innflytelse på valget. I fordelingen av hennes og foreldrenes avgjørelsesmyndighet ligger det en forståelse av hva som er hennes ansvar, og hva hun slipper å bry seg med foreløpig.

- Framover da – har dere diskutert det å gifte seg – er det noe dere har snakket om?
- *Vi har ikke snakket om det – for mora mi mener tida ikke er inne. Vi må først være ferdig med skolen og sånn. Vi går på skolen ennå, og mora mi og faren min er ikke så interessert i det ennå. Så*

jeg vet ikke hva de selv snakker om. Men vi har aldri snakket om det sammen. Men jeg snakker med søstrene mine om det. Vi sitter av og til og snakker om hva som kommer til å skje videre, når vi gifter oss. Hvor mange barn vi kommer til å få ...

– Har dere klare ideer om hvem dere vil gifte dere med?

– *Det vet jeg ikke helt fordi jeg er litt usikker – jeg har ikke tid til annet enn skolearbeidet, så jeg får litt liten tid til å tenke på sånne ting, men om kveldene så får jeg litt tid. Jeg vet ikke hvem det blir, så da får jeg bare tenke videre. Storesøstera mi. Da vi var i Pakistan, begynte hun å like en, men jeg vet ikke helt. Kanskje, kanskje ikke. Hun pleier av og til å snakke om kjærlighetslivet sitt, men hun har ikke egentlig sagt så mye. Vi er fire søstre. Vi sitter av og til og prater, og det er hun som har de beste fortellingene.*

– Det er ikke så veldig klart hva dere mener om ekteskap?

– *Jo, vi vil ha det fritt for oss, vi vil vite hvem det blir, og vil gjerne snakke med ham før vi går videre i livet. Hvis – noe annet skjer, hvis vi blir tvangsgifta i Pakistan – da vil jeg bli uenig med foreldrene mine og bli veldig skuffa. For de er ikke sånn. Det er ikke sånn at mora mi vil si: «Du må gifte deg med ham.» Det har ikke skjedd i familien vår. Jenta blir spurt, og hun får vite litt om han. Men vi har ikke klare tanker om det, vi søstrene og brødrene. Brødrene våre er alt for små til å tenke på det, de er yngst.*

Aysha og søstrene tar det for gitt at arrangert ekteskap er den måten de vil inngå ekteskap på. Spørsmålet om ekteskap er imidlertid ikke aktuelt ennå, og foreldrenes ansvar for prosessen gjør at hun stort sett skyver tankene om det til side. Foreløpig er det de romantiske drømmene om framtiden, inspirert av filmer og ideer om hvordan livet som gift kvinne vil bli, som opptar henne og søstrene. De har også klare meninger om å ha det siste ordet når det gjelder å akseptere ekteskapet. Tilliten til foreldrene er avhengig av at hun oppfatter at deres innsats for å finne en passende mann og avgjørelsene de tar i forhold til dette, er rimelige og gode. Hun har tillit til at foreldrene og familien har en tenkemåte som skiller dem fra dem som tvangsgifter sine døtre. Forståelsen hun har av framtiden, omfatter utdanning og jobb, likestilling og frihet, kombinert med etniske og religiøse tradisjoner som hun identifiserer seg med. Hun forventer medbestemmelse, og har ønsker og forventninger som står delvis i motsetning til hverandre, og som er rettet både mot individuelle og kollektive strategier. Handlingsrommet hennes formes således av underliggende forventninger så vel som refleksjon over egne valg og muligheter.

Fortellingene til Johanne og Aysha kretser begge om hvordan de oppfatter seg som selvstendige personer. Begge internaliserer forståelser som gjør at de velger å gjøre slik det er forventet av dem. De gjør det forventede ut fra valg og ikke som plikt, og dette gir dem en følelse av frihet og individualitet. Rammene for hva foreldrene forventer, er imidlertid forskjellige, og både familiens sosiale posisjon og foreldrenes forståelse av barn, barndom og oppvekst gir Johanne et større handlingsrom enn det Aysha har. Begge er imidlertid opptatt av å framstå som personer som har kontroll over sin egen tilværelse.

Kroppsliggjorte erfaringer av selvstendighet

Å vokse opp i en utvidet familie med mange søsken gir andre relasjonelle erfaringer og praktiske ferdigheter enn når en vokser opp som enebarn med skilte foreldre. Familieliv i form av hverdagsrutiner nedfeller seg som kroppsliggjorte erfaringer og former motivasjoner og forståelseshorisonter. Bruker vi Pierre Bourdieus begrep om *habitus*, viser dette til en dyptliggende, kroppslig og ubevisst væremåte og tenkemåte som formes gjennom daglige rutiner og samvær med viktige personer (Bourdieu 1977, 1999). Mennesket erfarer verden med utgangspunkt i å være en kropp, og denne erfaringen vil alltid være historisk situert (Merleau-Ponty 1994, Moi 1998). Vår sosiale posisjon og våre kulturspesifikke omgivelser former hva slags erfaringer vi får, og hvordan de oppfattes. Habitusformene vil endre seg ustanselig når nye erfaringer gjøres, men aldri radikalt, fordi det nye gripes ut fra permissene som ligger i det foregående (Bourdieu 1999, se også Connerton 1989 og Prieur 2002c).

Å delta i samhandling innebærer både *kroppslig* å lære seg ferdigheter og handlemåter og *verbalt* å forhandle om og fortolke det som skjer. Slike ferdigheter og forståelser forankres over tid som noe man tar for gitt og handler ut fra uten nødvendigvis å reflektere over det.

Dette kommer blant annet fram i forhold til erfaringene jentene har med å ta egne avgjørelser. I Johannes familie er foreldre–barn-relasjonen preget av ambivalente autoritets- og kontrollformer. Autoriteten foreldrene til Johanne har, er i større grad indirekte og mindre legitim, samtidig som Johanne tar for gitt at de har et overordnet ansvar. Deres autoritet er sterkere jo mindre de benytter seg av direkte kontroll og maktmidler (se Hennum 2002). Dette gir Johanne en kompetanse i balansekunst og refleksjoner som gjennomskuer normative forventninger i forhold til hvordan det «egentlig» foregår. Begge parter bidrar til en forståelse av at hun selv må

ordne opp i, men også utnytte, dilemmaer, noe som former hennes forståelse av selvstendighet. Det mangetydige og til dels motsetningsfylte i Johannes framstilling gir dermed grunnlag for hvordan vi kan forstå både det selv-sagte og det artikulerede ved erfaringene hennes. Hun handler i forhold til mange og ulike forventninger og forståelser og skaper sammenhenger i disse ved at det inkonsistente likevel danner en meningsfull helhet og kontinuitet.

Dette gjelder også Ayshas framstilling. Hun er opptatt av valgmuligheter og likestilling, men tar for gitt foreldrenes autoritet når det gjelder daglige regler og rutiner og overordnede avgjørelser. Foreldrenes autoritetsutøvelse blir i liten grad verbalisert, noe som kan ha med intervjusituasjonen å gjøre, men også med at det er snakk om sammensatte og ofte uartikulerte erfaringer av en komplisert dynamikk når det gjelder tilpasning, underordning og påvirkning.

I flere sammenhenger bruker hun kroppslige uttrykk som *å være helt utslitt, sliten, svett* og *å lukte vondt* i forbindelse med situasjoner der hun føler seg presset, utilpass eller uten kontroll. Avmaktsfølelser gis et fysisk uttrykk, og disse er viktige å inkludere i tolkningen av hennes erfaringer.

Også på en annen måte er det kroppslige sentralt for hvordan de erfarer seg som selvstendige. Dette har å gjøre med hvordan kjønn gjøres relevant i deres fortellinger om å være selvstendige individer. Et slående trekk er at de begge i liten grad gjør de erfaringer de har som jenter, relevant i framstillingen. Når likhet og likestilling er sentrale verdier og former diskursene som jentene forstår seg selv med, fører dette til at kjønn i liten grad blir brukt for å forklare daglige avgjørelser. Likevel er begge jentenes framstilling av familierelasjoner i høyeste grad kjønn. Johanne inngår i mor–datter-forholdet, som er annerledes enn far–datter-forholdet, og faren som omsorgsperson gis en annen betydning enn når moren utøver omsorg. Mange av forhandlingene Johanne nevner, handler også om hennes og foreldrenes forståelse av henne som jente: i morens bekymring for henne når hun er ute om kvelden, og farens krav om tildekking av navlen. Dessuten kan hennes valg om å overholde grenser og forståelse av å være pliktoppfyllende være knyttet til bekreftelsen av henne som en selvstendig *jente*. På denne måten er de indirekte utsagnene om kjønn i familien knyttet til samfunnets mer synlige symboler, og disse er dermed virksomme og setter seg som kroppsliggjorte erfaringer innenfor en diskurs om likhet.

Relasjonene i Ayshas familie bestemmes i større grad av uttalte forventninger knyttet til kjønn og alder. Forventninger om respekt og foreldres autoritet er uttalt og anerkjennes som verdier også av den yngre generasjonen. Likeledes er forventningene til å være en ærbar jente eksplisitt og kjent og definert i kontrast til guttenes oppdragelse. Uttalt er også betydningen

familien har som et fellesskap. Som familiemedlemmer har de alle et ansvar for familiens status og rykte. Familien til Aysha er fortsatt et økonomisk og moralsk fellesskap der nåtid og framtid sikres gjennom deres sosiale nettverk, som først og fremst er et slektskaps-, etnisk og religiøst nettverk. Familiens sosiale og økonomiske plassering i samfunnet gjør dette nødvendig, og familiens sosiale posisjon blir dermed et avgjørende premiss for hva slags erfaringer Aysha gjør seg, og hvordan hun tolker dem. Selv om familien til Aysha har endret sosial posisjon fra hennes bestefar som forlot landsbyen i Punjab, til at de nå har egen butikk og satser på utdanning for alle barna, er likevel spørsmål som har med ressurstilgang, omfordeling og anerkjennelse å gjøre, med på å bestemme generasjonsrelasjoner og spørsmål om kvinners posisjon i familien (se for eksempel Jacobsen og Gressgaard 2002 og Prieur 2002a for en utdypende diskusjon). Utdanning og ekteskap er dermed knyttet til familiens framtid som helhet. Den kjønnede og aldersspesifikke plasseringen som Aysha gis i familien, står nødvendigvis ikke i motsetning til opplevelsen hun har av seg selv som selvstendig person. Hennes subjektivitet og handlingskraft kommer klart fram i samtalen med henne. Men måten hun snakker om å være trøtt og utmattet på, kan som før nevnt tyde på at hun også lever under et press. Minoritetsposisjonen familien befinner seg i, innebærer at hun bevisstgjøres i forhold til avgjørelser om utdanning, vennskap, klesdrakt og religiøs praksis. Tradisjonsorientering innebærer valg hun må ta stilling til, noe som tvinger henne til å forholde seg til delvis motstridende normative oppfatninger om det foretrukne eller det uakseptable. Likevel opplever hun et visst handlingsrom der hun kan ta avgjørelser, om enn innenfor mer avgrensede rammer og i forhold til litt andre oppfatninger av frihet og valg enn det Johanne har for sine avgjørelser. I disse valgene profilerer Aysha seg både overfor søsken, foreldre og andre ungdommer.

Individualisering med ulikt utgangspunkt

Ikke bare hverdagspraksiser, men også forståelsen av barn og barndom former oppdragelsen. Ideer om barn og barndom, foreldreskap og selvrealisering endres. Foreldrene til både Johanne og Aysha forholder seg til samfunnets likhetsforståelser og rettighetsdiskurs når det gjelder kjønn og barns innflytelse, men disse gis vekt og inkorporeres i allerede eksisterende oppdragelsespraksiser og familieførståelser. Her finnes en viktig forskjell mellom de to familiene. Ayshas foreldre har gjennom sin barndom vokst opp med en patriarkalsk familieform og islamsk æreskodeks som referanseram-

mer for oppdragelsen (Ask 1984, Ewing 1990).² Selv om både rammene for oppveksten og foreldrenes forståelse av barnas oppdragelse har endret seg og er blitt tilpasset migrasjonsbetingelsene og de offentlige forventningene om foreldreskap formidlet gjennom media og skolen, ligger deres egne barndomserfaringer likevel som spor i oppdragelsespraksisen. Slik er det også for Johannes foreldre, som også har erfart en mer autoritetsorientert oppdragelse enn den de praktiserer selv. Foreldrene til Johanne praktiserer imidlertid en individentsentrert og rettighetsorientert oppdragelse, der hensynet til barnet forventes å forme familielivet, samtidig som foreldrene har hver sine livsprosjekter. Oppdragelsen er basert på en folkeliggjort forståelse av utviklingspsykologi og av barns behov, foruten sentrale begreper som *grensesetting* og *frihet under ansvar*. Den bygger dessuten på forståelsen om ikke å forskjellsbehandle ut fra kjønn og til en viss grad alder. Individentsentreringen kommer blant annet til uttrykk gjennom interessen for barnets individuelle kapasitet og personlighet. For å håndtere dilemmaene som en slik barneoppdragelse medfører for foreldrene så vel som for barna, er det nødvendig med nærhet i relasjonene, forstått som å ha kjennskap til hverandres tanker og følelser. Rettighetstenkningen fremmer dessuten et syn på barn som selvbestemmende og uavhengige individer. Alle disse aspektene finner vi igjen i Johannes framstilling av relasjonene hun har til sine foreldre, og de former hvordan hun forstår sin relasjonelle tilknytning, sin innforståtte avhengighet og rett til tilhørighet.

Tolkningene av familiepraksiser får fram at det foregår vel så mye kontinuitet som diskontinuitet mellom generasjoner.³ Felles for Johannes og Aysahas beskrivelser er hvordan jentene har internalisert foreldrenes forståelsesramme og verdier. Begge jentene representerer den store gruppen av veltilpasset ungdom som trives godt hjemme, ikke utfordrer foreldrenes autoritet i særlig grad og vektlegger skole og utdanning (Bakken 1998, Rossow 2003). De vektlegger mange av de samme aspektene i de flertydige kulturelle budskap om hva det vil si å være ung jente i det norske samfunnet, men legger til dels ulikt innhold i begreper som *frihet*, *valg* og *nærhet*. Opplevelsen av å være en selvstendig person knyttes til refleksjoner og avgjørelser som plasserer dem i forhold til ulike kategorier av ungdom og voksne, hvem de identifiserer seg med og føler en tilhørighet til. I dette ligger en form for individualisering som ikke nødvendigvis innebærer en relasjonell løsrivelse av individet, men tvinger individet til selv å ta ansvar for å knytte noen relasjoner blant mange mulige (Beck og Beck-Gernsheim 2002). Langt på vei er posisjoner og livsløp fastlagt både for Johanne og Aysha, men de har hvert sitt utgangspunkt. To momenter er viktig her: For det første virker de inkorporerte forståelsene gjennom sosialiseringen i form av kropps-

liggjorte ferdigheter og et verdensbilde som de tar for gitt, og som de forstår seg selv og andre ut fra. Dessuten er deres strukturelle posisjon i samfunnet viktig. For Aysha, som vokser opp tilhørende en etnisk minoritet, er etnisk konnoterte kroppslige distinksjoner i form av hudfarge det minst formbare (Prieur 2002c, 2002d). Majoritetens dominerende forståelser av minoriteters kulturelle og økonomiske posisjon setter direkte og indirekte begrensninger for hennes livsprosjekt. Aysha forholder seg til daglige påminnelser om at hun tilhører en stigmatisert etnisk minoritet. Å vokse opp i en etnisk minoritetsgruppe innebærer å være plassert inn i en fordelingsstruktur og en sosial klasse, hvor velstand, makt og innflytelse fordeles sammen med sosial anerkjennelse. Som tilhørende den etniske majoriteten, plasserer Johanne på sin side seg som en selvfølge innenfor samfunnets høyere sosiale lag og regner ikke med noen hindringer på sin vei mot å bli selvstendig økonomisk og sosialt integrert. Personlig autonomi i form av å realisere individuelle rettigheter og økonomisk selvstendighet møtes dermed ut fra sosial og strukturell posisjon i samfunnet generelt.

Forståelsen av autonomi og selvstendigjøring av ungdom er mytebelagt og underkommuniserer avhengighetsrelasjoner og kontinuitet. I diskusjonene om innvandrerungdom og integrering oppfatter mange umiddelbart at det å velge å følge tradisjon er lite forenlig med «å skape seg selv». Kontinuitet og tradisjon blir noe som den etniske majoriteten tillegger «de andre». Analyser av majoritetssamfunnets sosialiseringsspraksiser får imidlertid fram at kontinuitet er slående også i den sosiale og kulturelle reproduksjonen som foregår der. Studier av minoritetsungdoms oppvekst viser på sin side at moderne diskurser er virksomme og bidrar til å forme sosialiseringsspraksiser – men disse diskursene er samtidig forankret i eksisterende internaliserte praksiser.

Noter

1. Nicole Hennem (2002) tilskriver det å ha blikket for barnet som en viktig del av kjærlighetens koder mellom foreldre og barn i vår kultur. Dette innebærer en intimisering av selvet mer enn en kroppslig intimitet – slik jeg vil diskutere den i forhold til Ayshas erfaringer.
2. Karin Ask (1984) har gjort en studie av sosialiseringsspraksiser i landsbyer i Vest-Pakistan på 1970-tallet. Det er store kontraster i hvordan Aysha vokser opp i Oslo i forhold til hvordan denne studien beskriver praktiseringen av Purdah, familierelasjoner, kontrollformer, den lave prioriteringen av jenters utdanning og deres framtidsutsikter.
3. Dette er et poeng som også Annick Prieur understreker i sine artikler om innvandrerungdom og kjønnsrett i forandring (Prieur 1999, 2002a og 2002b).

Litteratur

- Ask, Karin (1984). *Familieliv, sosialisering og jenters oppvekst i Hazara, Aust-Pakistan*. Magistergradsavhandling i sosialantropologi. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Bakken, Anders (1998). *Ungdomstid i storbyen*. Rapport 7. Oslo: NOVA.
- Beck, Ulrich og Elisabeth Beck-Gernsheim (2002). *Individualization: institutionalized individualism and its social and political consequences*. London: Sage.
- Bernstein, Basil (1975). *Class, Codes and Control. Vol. 3: Towards a Sociology of Educational Transmissions*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Bourdieu, Pierre (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre (1999). *Meditasjoner*. Oslo: Pax.
- Brannen, Julia (1996). Discourses of Adolescence: Young People's Independence and Autonomy within Families. I: Julia Brannen og Margaret O'Brien: *Children in families. Research and Policy*. London: Falmer Press.
- Collier, Jane F. (1997). *From duty to desire. Remaking Families in a Spanish Village*. Princeton New Jersey: Princeton University Press.
- Connerton, Paul (1989). *How Societies Remember*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ewing, Katherine P. (1990). The illusion of wholeness: Culture, Self and the Experience of Inconsistency. *Ethos*, 18 (3):251–278.
- Frønes, Ivar (1995). *Among Equals. The Role of Peers in the Socialization Process*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Frønes, Ivar og Ragnhild Brusdal (2000). *På sporet av den nye tid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Giddens, Anthony (1990). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony (1991). *Modernity and Self-Identity*. Cambridge: Polity Press.
- Gillies, Val (2000). Young People and Family Life: Analysing and Comparing Disciplinary Discourses. *Journal of Youth Studies*, 3 (2):211–228.
- Gullestad, Marianne (1996). From Obedience to Negotiation. Dilemmas in the transmission of values between the generations in Norway. *The Journal of the Royal Anthropological Institute*, 2 (1):25–43.
- Gullestad, Marianne (1997). A Passion for Boundaries. Reflections on connections between the everyday lives of children and discourses on the nation in Norway. *Childhood*, 4 (1):19–42.

- Hennum, Nicole (2002). *Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder*. Rapport 19. Oslo: NOVA.
- Jacobsen, Christine M. og Randi Gressgård (2002). En kvinne er ikke bare en kvinne. Kjønnspromblematikk i et flerkulturelt samfunn. I: Cathrine Holst (red.): *Kjønnsrettferdighet. Utfordringer for feministisk politikk*. Oslo: Gyldendal akademiske.
- Lidén, Hilde (2000). *Barn – tid – rom: skiftende posisjoner. Kulturelle læreprosesser i et pluralistisk Norge*. Doktoravhandling, SVT fakultetet. Trondheim: NTNU.
- Merleau-Ponty, Maurice (1994 [1945]). *Kroppens fenomenologi*. Oslo: Pax forlag.
- Moi, Toril (1998). *Hva er en kvinne? Kjønn og kropp i feministisk teori*. Oslo: Gyldendal.
- Prieur, Annick. 1999. Arvens motsigelser. Et generasjonsperspektiv på innvandringsforskning. *Materialisten*, 4:61–83.
- Prieur, Annick (2002a). Magt over eget liv: om unge indvandrere, patriarkalske familieformer og nordiske ligestillingsidealer. I: Anette Borchorst (red.): *Kønsmagt under forandring*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Prieur, Annick (2002b). Gender remix. On gender constructions among children of immigrants in Norway. *Ethnicities*, 1:53–77.
- Prieur, Annick (2002c). Frihet til å forme seg selv? *Kontur*, 6:4–12.
- Prieur, Annick (2002d). Fargens betydning. Om rasisme og konstruksjon av etniske identiteter. *Sosiologi i dag*, 32 (4):59–82.
- Rossow, Ingeborg (2003). Ungdom nå til dags – tall fra «Ung i Norge 2002». *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 3 (1):89–97.
- Sørhaug, Tian (1996). *Fornuftens fantasier. Antropologiske essays om moderne livsformer*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ziehe, Thomas (1989). *Kulturanalyser – ungdom, utbildning, modernitet*. Stockholm: Symposion Bibliotek.